

ПЕТИ ДЕО

ЕЛЕМЕНТИ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА У ОБЛАСТИ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

Дечје ликовно стваралаштво омогућава да се прате развојни процеси детета, али и шансу да се овај развој подржи кроз систематичан васпитно-образовни рад у овој области. Оно што је важније у овом раду од приказивања спољашње форме и цртежа по себи, свако јесте укупни процес креирања. Утицање на дететово понашање, мишљење и стварање се не може остварити шаблонима и упутствима „корак по корак” до жељеног продукта. Промене у продукту треба да буду резултат промена у дететовом мишљењу, перцепцији и осећањима. Ликовно стваралаштво игра круцијалну улогу у дечјем развоју, па је самим тим и веома значајна и улога васпитно-образовног рада на свим узрастима у овој области.

Курикулум ликовног васпитања и наставе Ликовне културе представља програмску концепцију која би требало да буде усклађена са узрастом детета (предшколско, основна и средња школа) и у који су уткани циљеви, задаци, садржаји и активности, са одређеним исходима који се могу очекивати од детета. Потребно је да програми прате развој ликовних способности деце и да га одговарајућим подстицајима кроз садржаје убрзавају. Оно што је од кључног значаја је дефинисање кључних васпитних и образовних циљева ликовног васпитања и образовања који су карактеристични за васпитно-образовни рад на свим узрастима нивоима. У вези са циљевима формулишу се задаци наставника, учитеља и васпитача којима се одређује шта они треба да чине како би се остваривали циљеви васпитања и образовања. Циљеви треба да буду дефинисани на основу исхода који се огледају кроз знања, вештине, способности и ставове детета. Оно што је специфично у процесу ликовног стваралаштва јесте да је то континуирани процес, и један ликовни рад не мора бити завршен и увек се може наставити рад на једном делу које може поново да се руши и гради. Самим тим исходи као такви, није могуће дефинисати као у областима егзактних наука, већ морају остати отворени и флексибилни, као што и јесте одлика креативности којој се тежи у ликовном васпитању и образовању. У циљевима ликовног васпитања и образовања на свим нивоима потребно је исказати намере, шта се жели постићи програмом ликовног васпитања и образовања. Самим тим циљеви могу бити општи (изражавају друштвене потребе и интересе) и специфични (изражавају индивидуалне потребе и интересе). Циљеви се по свом карактеру такође могу поделити на: образовне,

функционалне (когнитивни и психомоторни домен - стицање знања, вештина и способности) и васпитне (афективни домен - формирање ставова). Циљеви су обично формулисани у облику глаголских именица на следећи начин: развијање, унапређивање (даље развијање особина и способности које већ постоје); формирање (ставова, мишљења, свести о... формира се нпр. позитиван став о очувању културне баштине, а који није још оформљен); стицање (општих, стручних) знања о...; оспособљавање ученика за...(односи се на функционалне вештине); подстицање, мотивисање, ујучивање, усмеравање (не очекује се да ће се одмах остварити, на пример континуирано усавршавање).

Поједини циљеви могу бити заједнички за више области васпитно-образовног рада, међутим, свака област има своје специфичности које је разликују од других, па самим тим циљеви морају да се одређују у складу са сврхом области. Такође циљеви морају да буду формулисани јасно и прецизно, да буду свима разумљиви, а исказ мора да буде логичан. Циљеви не могу да се дефинишу према садржајима којих нема у програму области.

Општи васпитни циљеви у области ликовног стваралаштва

- Развој личности и њених квалитета.
- Развој креативности као компоненте личности.
- Еманципација и социјализација личности.
- Развој емпаџије, толеранције и хуманих ставова.
- Способности комуникације визуелним средствима.
- Култивисање ликовних способности.
- Способност доживљавања и изражавања кроз ликовно стваралаштво.
- Способност критичког изражавања о свом раду и радовима других, процењивања квалитета, вредности и значења.
- Развијање и унапређивање посматрања, ојачања, визуелног мишљења, дивергентног мишљења, интелигенције, емоција, маште, моторике, координације ока и руке.
- Развијање и унапређивање воље, пажње, доследности у раду, корисних навика, критичности.
- Формирање свести о сопственом бићу, потребама и могућностима задовољавања тих потреба кроз креативни рад.
- Преузимање одговорности и учење на грешкама.
- Способност да се допринесе естетском и културном начину живљења у свом природном и друштвеном окружењу.

Општи образовни циљеви у области ликовног стваралаштва

- Стицање теоретских знања из светске и националне традиције и уметничког наслеђа (учење ојсеја уметничких дела, аутори, епохе и стилови), и способности да разумеју и вреднују уметничка дела кроз време и различите културе, као и да разумеју контекст времена у коме су дела настала.

- Разумевање културе свог друштва и друштвене заједнице, групе у којима се учествује и питањима локалног и националног идентитета, *контекста* различитих култура и коришћење истих као информације за сопствено креирање и стварање.
- Стицање теоретских знања из теорије ликовне уметности, различитих подручја ликовних уметности и технологије ликовних материјала.
- Ликовно *описмењавање* кроз усвајање основа ликовног језика (ликови елементи и принципи грађења ликовне структуре).
- Унапређивање ликовног језика (ликовни елементи и њихови односи) кроз самосталан практични рад.
- Оспособљавање деце за *испиривање* и *експериментисање* са различитим визуелним, тактилним и осталим сензорним искуствима, да би комуницирали идејама и значењима.
- Оспособљавање ученика за самостално ликовно изражавање и *стварање традиционалним и савременим визуелним медијима*, материјалима и техникама.
- Формирање естетских критеријума ученика и оспособљавање за самосталну анализу и естетско процењивање у природи, уметничким делима, сопственим ликовним радовима и радовима других.
- *Критичко разумевање* и *развој сопствених погледа* и изражавања рационалној и разложној *просуђивања* у односу према свету који га окружује, његовом личном стваралаштву као и стваралаштву осталих.
- Подстицање ученика да повезују знања из уметничког наслеђа и теорије уметности са њиховом применом путем самосталног ликовног изражавања и стварања.
- Подстицање ученика на *мултидисциплинарност* кроз повезивање стечених знања и вештина са осталим наставним садржајима чиме се омогућава трансфер знања из једне области у другу.
- Подстицање ученика на самостално проналажење и систематизовање информација из различитих извора.
- Стицање *компетенција* и способности њихових промена у *испиривању, анализирању, размишљању, креирању, дизајнирању, изражавању и евалуацији, прављењу* избора медија, техника и процеса рада.
- Оспособљавање за самостално истраживање медија, процеса и техника у *дводимензионалним, широдимензионалним и новим технологијама*, упознавање и разумевање уметничких, *занајских* и процеса *примењене* уметности, различитих техника и процеса.
- Оспособљавање ученика за примену стечених знања и практичних вештина у свакодневном животу и будућим занимањима кроз *радну сарадњу* и *учесћивање у ликовној уметности*.

Општи задаци наставника, учитеља и васпитача

- Омогућити деци стицање знања из области уметничког наслеђа и теорије уметности, као и примене истих кроз самостално ликовно изражавање и стварање.
- Омогућити деци да кроз самосталан стваралачки рад упознају својства различитих ликовних материјала и техника, као и начине њиховог коришћења.
- Подстицати и развијати код деце кроз различите ликовне задатке визуелно опажање, визуелно мишљење, дивергентно - креативно мишљење, креативну продукцију, способност опажања, доживљавања и естетског процењивања у природи, уметности, народној традицији, свом ликовном раду и радовима других.
- Одређеним садржајима кроз ликовне активности развијати партнерски однос између детета, наставника, учитеља или васпитача и родитеља.
- Одабраним садржајима омогућити корелацију између различитих образовно-васпитних области, са посебним нагласком на повезаност говорног, музичког и ликовног стваралаштва.
- Развијати код деце општу спретност, визуелну и моторну координацију, посебно ока и руке.
- Развијати код деце способност ликовног изражавања својих идеја и тема, представљања свог односа према свету, према другим људима и према самом себи, уз извесну прераду и уопштавање ових односа.
- Развијати код деце чулну осетљивост, радозналост, истраживачко и проблем-проналазачко мишљење које подразумева способност субјективног прерађивања чулних утисака, односно њихово преламање кроз призму јединствене и непоновљиве личности детета.
- Развијање код деце више продуктивних, него репродуктивних способности, склоност ка трагању за одговорима више него ка њиховом усвајању у готовом облику, спремност за иновације пре него прилагођавање постојећем.
- Развијање код деце стваралаштва као особине и става личности која је конструктивна, продуктивна и осетљива на људе и ствари око себе, способна да машта, планира, доноси одлуке, истрајава у ономе што је започела и спремна да преузима одговорност за своје поступке.
- Задовољавати потребе деце за откривањем особина и својстава ствари и разноврсних материјала, подстичући, развијајући и негујући њихове истраживачке тежње и покушаје у вези са посматрањем, упоређивањем и анализом предмета и појава, довршавањем непотпуних целина на разне начине и успостављањем оригиналних визуелних асоцијација.
- Уводити децу у систематско посматрање изгледа различитих предмета и појава, посебно обрађујући пажњу на линију, облик, боју, текстуру, светлину и просторне односе у видном пољу, подстичући их истовремено на прелазак са перцепције на презентацију, захваљујући ликовном представљању и вербалној дескрипцији.

- Доприносити неговању и развијању визуелне и ликовне културе код деце, оспособљавајући их за нова, разноврсна и необична просторна трагања, дводимензионално и тродимензионално представљање њима блиских тема и погодних мотива.
- Код деце сваким поступком развијати ставове, флексибилну структуру мишљења и понашања, преносити им сазнања истовремено их еманципујући од њих самих (као и од сопственог ауторитета), да их не схвате као коначна, као догму, већ као изазов и подстицај за њихову критичку проверу и покушај да дођу до својих сопствених ставова, да оду даље, да створе нешто другачије од свега постојећег.
- Оспособљавати децу да постану успешни ученици који уживају у учењу, напредују и постижу циљеве, сигурне личности које су способне да живе сигурно, здраво и испуњеним животом као одговорни грађани који дају позитиван допринос друштву.

ОСНОВНИ ПОЈМОВИ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

У оквиру циљева и задатака ликовног васпитања и образовања наведени су бројни појмови, па се указује потреба да се они дефинишу како би их наставници правилно тумачили и у складу са значењем имплементирали у васпитно-образовни процес. Као пример дефинисања појмова коришћен је *Национални курикулум Велике Британије*. Појмови су груписани на следећи начин: *појмови који се односе на курикулум, појмови који се односе на предмет и обласи проучавања и деловања и појмови који се односе на знања, вештине и способности*.

Појмови који се односе на знања, вештине и способности

Из појмова који се односе на ликовно васпитање и образовање произилазе и законитости стицања и проширивања знања, вештине и способности код деце у процесу васпитно-образовног рада.

- *Креативности и дивергентно мишљење* као појмови у ужем смислу подразумевају да деца показују креативност у игри медијима стварајући различите прилазе и одговоре на одређене задатке, на машовит и лични начин како би стварали оригиналне ликовне радове. У конкретном раду креативност би значила да дете продукује машовите ликовне радове који су оригинални и вредни.
- *Истраживање и експериментисање* у ликовном раду подразумева истраживање и експериментисање са идејама, материјалима, алаткама и техникама, при чему дете у извесном смислу има свесну намеру и може да постави границе свог истраживања како би вредновало свој успех или неуспех и у односу на то предузело следећи корак.
- *Преузимање одговорности и учење на грешкама* би значило да дете треба да

буде сигурно у преузимању ризика, трудећи се да уноси нове идеје и процесе без страха од грешке.

- *Компетенције* подразумевају стицање вештина потребним у ликовном стваралаштву. Дете треба да буде способно да примени ове вештине када истражује, анализира, размишља, ствара, дизајнира, изражава и вреднује, прави избор медија, техника и процеса рада.
- *Анализирање* представља кључни елемент практичних истраживања, развоја идеја и критичког мишљења. Доказ за анализу се може огледати у различитим видовима комуникације – дискусијама, кроз ликовно изражавање као и осталим формама комуникације.
- *Дизајнирање* укључује обликовање форми различитих сврха и намена и радну повезаност са праксом.
- *Евалуација или процена* представља континуиран процес и треба да укључује процену личних избора идеја, техника и материјала, напредовање детета у раду и резултате које постиже.
- *Медијуми* подразумевају манипулације класичним медијумима као и новим технологијама.
- *Разумевање културе* подразумева способност да се истражује култура свог друштва и друштвене заједнице, групе у којима се учествује и питањима локалног и националног идентитета, комуникацију са опсегом уметничких дела из различитих контекста, препознавање различитих карактеристика разних култура и коришћење истих као информације за сопствено креирање и стварање.
- *Контекст* или значење подразумева практично повезивање значења који се огледа у креативној и културној индустрији, као и разумевање улоге уметника, занатлија и дизајнера у различитом опсегу култура, времена и значења.
- *Критичко разумевање* представља анализирање и критичку евалуацију као кључне аспекте креативног процеса. Деца треба да развијају ове вештине у односу према свету који га окружује, његовом личном стваралаштву као и стваралаштву осталих. Такође критичко разумевање подразумева и истраживање визуелних, тактилних и осталих чулних опажања сопственог рада и радова других, комуникацију са идејама, уметничким делима и уочавање како су у њима саопштене вредности и значења.
- *Развој сопствених погледа и изражавања* рационалној и разложној просуђивања подразумева развој и усвајање језика за изражавање мисли и идеја, изграђивање и вредновање ставова заснованих на постојећим вредностима или вредностима које сами креирају.
- *Истраживање и креирање* подразумева способност детета да развија идеје и намере кроз разне облике опсервације, искуства, инспирације, имагинације и осталих извора. То може да укључује инспирисање радовима других, ликовно обликовање на основу сопственог искуства и на основу маште, као и реакције на стимулусе (подстицаје) или коришћење опажаја „на први поглед“ да би се

забележили доживљаји и идеје у визуелној и писаној форми. Такође дете треба да буде способно да истражује како да изрази и прави идеје користећи ликовне елементе и изражајне могућности медија, као и да ствара свесно ликовне радове, бирајући материјале, технике и процесе.

• **Ликовно обликовање као процес изражавања** подразумева способност детета да комуницира осећањима, искуствима и идејама, као и да се ликовно изражава због задовољства. Ово може да укључује следеће: да дете креира и открива (визуелизација, замишљање, машта); да опажа, истражује и проналази (свесно и са намером поступа, размишља и памти); да истражује идеје и могућности; да ствара из задовољства; да комуницира осећањима, идејама и искуствима са другима (визуелизација, коришћење знакова и симбола).

• **Истраживачки рад и вештине** подразумевају способност коришћења истраживачког рада и истраживачких вештина у ликовном стваралаштву (развијање идеје и намере када ствара ликовни рад), способност да се анализира, одабере и испитује критички, сумња и покрећу питања, да се праве разумни избори када се истражује лични рад. Такође се подразумева да се показује интелигентно коришћење различитих извора, укључујући и сигуран интернет да би са намером пронашли информације развијајући при том аналитичке вештине и напредак у идејама, да се организује и презентује свој материјал и информације у подесним формама. Деца би требало да буду способна у складу са узрастом да разумеју писане, визуелне и остале форме и комуницирају са окружењем.

• **Еманципација и социјализација** у контексту ликовног васпитања подразумевају осамостаљивање, укључивање у друштвени живот, уклапање у друштвену заједницу, процес прилагођавања деце друштвеним нормама живота, морала и понашања, које се може огледати и кроз самосталност у стваралачком мишљењу и деловању.

• **Емпатија, толеранција и хумани ставови** се односе на развој способности саосећања са туђим мишљењем, осећањима, уживљавање у неки догађај или уметничко дело, затим уважавање права и прихватање различитости веровања, мишљења, обичаја других људи и заједница и поштовање људских права.

• **Култивисање ликовних способности** подразумева оплемењивање и усавршавање ликовног језика које се огледа у способности стваралачког мишљења и деловања.

Појмови који се односе на предмет и област проучавања и деловања

Ово се односи на истраживање медија, процеса и техника у дводимензионалним, тродимензионалним и новим технологијама, упознавање са опсегом уметничких дела кроз савремени, историјски и лични контекст и разумевање уметничких, занатских и дизајнерских процеса, различитих техника и процеса.

• **Занати** укључује савремене и традиционалне форме изражавања кроз различите културе културе.

• **Примењено се односи на** продукте у уметности, занатима и дизајну који су онолико добри колико су радно повезани. Примери задатака радне повезаности укључују радну сарадњу на пројектима и преузимање улоге између дизајна и нивоа продукције. Ово може да укључује рад на пројектним задацима са коришћењем нових технологија које су заступљене у професионалном окружењу.

• **Дводимензионално** подразумева цртеже, слике, графике, фотографију, површинску декорацију и информатичко-комуникацијску технологију (ИТС).

• **Тродимензионално** подразумева обликовање текстила, скулптуре, керамике, накита, сценских лутака и реквизита, инсталације.

• **Нове технологије** укључују анимацију, филм, видео, веб дизајн.

• **Учење ојсеја уметничких дела** подразумева да деца треба да се упознају са широким опсегом уметничких дела из националне и светске ликовне уметности, истражујући њихову функцију и везу са околином и потребама друштва.

Појмови који се односе на курикулум

Зависно од узраста курикулум треба да пружи различите могућности у односу на знања, вештине и способности, процесе и садржаје области ликовног васпитања и образовања.

• **Радна сарадња** укључује развој осетљивости и вештина потребних за закључивање, процењивање и учествовање у сарадничким процесима креирања и израде. Ученици могу да користе ИТС тамо где су погодни, да истражују области које су нове за њега, укључујући идеје, технике и процесе, као и да реагују на школско окружење и локалне културне утицаје.

• **Учешћевање у ликовној уметности** што укључује посете ликовних атељеа и студија, рад на различитим локацијама, посете уметницима, занатлијама и дизајнерима, искуство „учења на даљину“ (e-learning) учење у виртуелном окружењу (интернет), учествовање у савременој уметности, занатима и дизајну радећи са креативним појединцима и креативним окружењем (ово укључује искуство у истраживању свог рада кроз посету музејима и галеријама) колико је то могуће, изражавају се у различитим ликовним подручјима укључујући истовремено вежбање

• **Мултидисциплинарност** подразумева истраживање у интердисциплинарним и мултидисциплинарним вежбама унутар уметности, као што је комбиновање визуелних слика са звуком, говором, покретом и преношење на продукте стваралаштва.